

ئەنگلات رووداۋەكانى سالى ۱۸۷۳ى ئىسپانىا لە رۇمانىكى گەورەدا دەگىرپتەۋە

ئىبراھىم ئەلەرىس
و: تاھىر عوسمان

لە فىكرو چالاكىيەكانىدا بەلاى چەپەكاندا بوو، دژى دىكتاتورىيە تى (دى رىفىرا) بوو، كە دواتر فرانكوۋ لايەنگرەكانى لى دروست بوو، بەلام بابەتەكە لە لاي ئەنگلان بەو سانايىيە نىيە، لەبەرئەۋەى لە قۇناغىتىكى دياربىكراۋى ژيانىداۋ بەھۆى پىشەكەيەۋە، بەر لە جەنگى جىھانى يەكەم، بىرکردنەۋەبەكى راسترەۋ و بۆچونىكى نەتەۋەبى توندو دەمارگىرى ھەبوو. بەلكو لە سالى (۱۸۹۸) يەكىت بوو لە دامەزىنەرانى ئەو بزاڭە ئەدەبىيە بەسىياسى كراۋەى بەناۋى (كۆمەلەى ۹۸) ناسرابوو، ئەۋەش ئامازەيەك بوو بۆ ئەو سالى كە بەسالى شەرمەزارى و رىسۋابى بۆ ئىسپانىيەكان لە قەلەم درا، چونكە لەو سالىدا ۋلاتەكەى سى لە كۆلۇنيالىيەكانى لە جىھان لە دەست داۋ نەيتوانى خۆى لەبەر ھىزى

كە نووسەرى ئىسپانى رامون دىل فالى ئەنگلان لە سالى ۱۹۳۶ كۆچى دوايىكرد، ۋلاتەكەى لە شەپكى ناوخۆى توندابوو، كۆمارىيە دىموكراتىخۋازەكان رووبەرۋوى لايەنگرانى دىكتاتورىيە تى فرانكوۋ بىسوونە، ئەنگلان لەو دۇنيايە چوۋە دەرەۋە بەپى ئەۋەى لە ئەنجامى ئەو مەملەتتە خوتناۋىيە بگاۋ بزانتى كە (فرانكوۋ) لە كۆتايىدا شەپكەى بردوۋە، ناشانين ھەلۋىستى ئەو نووسەرە ئەۋكاتە چى دەبوو و كام لايەنى ھەلدەبژاردو چۆن ئەۋىش دەكەۋتە ئەو گىتزاۋەى كە ژمارەيەكى زۆرى ھزرقانانى ئىسپانىا تىبى كەۋتبون. لە لايەنى لۆژىكەۋە دەكرى ۋاى دابىتەن كە ئەنگلان ھەرگىز بەسەر كەۋتتى فانكوۋ دلخۆش نەدەبوو، چونكە نووسەر ھەر لە سالى (۱۹۱۸) بەدۋاۋە

داوه، مه به سستی شی بووه له ئاکامی ههر رووداویکدا خوینتهر بخاته بهردهم ئەو لیکدانه وهیهی که خۆی مه به سستییه تی. رامۆن دیل قالی ئەنکلان (۱۸۶۹-۱۹۳۶) هه رگیز له نووسینه کانی شی سالی له و شیکردنه وهو لیکدانه وه جیاجیایانه نه کردۆته وه، که خوینتهری پیشکەشیان کردوه.

چونکه له وه دوو دل نه بوو هه موو ئەده به کهی بخاته ئەو قوناعه دیار بکراوه له خزمهت بوچوونه که یه وه که به ته واوی له وه دلنیا بوو خاوهن فیکره لیبرالییه کان لیپرسراوی سه ره کی ئەو پاشه کشیکردن و هه رهس هینانهن، که ئیسپانیا تیایدا دهژی، به کورتی ئەنکلان له نووسینه کانی هه ر ته نها گوزارشتی له واقعیه سیاسی و میژوو بییه که نه کردوه، به لکو ئەده به کهی به شیوه یه کی میلی و ته نانهت خۆش و به تاممبووش خستۆته روو، شیعر و گوزانی نووسیوه، نووسینی شانۆیی و کورته چیرۆکیشی هه بووه. دیارترین به ره مه کانی سه رباری ئەو به ره مه مه ی لیردها به دوورو درێژی باس لیه کرا، (باخچه سیب هه راوییه کان)، (تیرانو، بالدیراس) و هه کو رۆمان پیشکەش کردوه. که وینه ی دیکتاتۆری له رۆمانی دوو مه دا به شیوه یه ک کیشاوه که زۆر له ره خنه گران پیتیان وایه ئەوه ی نووسه رانی ئەمیریکای لاتینی دواتر له سه ر دیکتاتۆره کان نووسیوانه، یا له و رۆمانه ی ئەنکلان وه رگیراوه، یا سوودیککی زۆریان لیتی وه رگرتوه و ئیلهام به خشیان بووه.

سه رچاوه ئینته رنیته

ره خنه ش هه لگرێ، هه لۆیستی قه شه یه کی جه نگا وه ری وه کو سانتا کروز، هه روها له بوچوونیک نزیک که وتۆته وه، که (ئۆنامۆنۆ) فه یله سووف بو ئیسپانیای ئەوکاتی ده خواست ئەوه ش له (کارلیی میلییدا) سه رچاوه ی گرتبوو. که هه روکه ئامازه ی پیکرا داوای نامه رکه زیهت و جوژه ئۆتۆنۆمییه کی ده کرد، که پیده چۆ بو رۆژگاریکی وه کو ئەمرومان بو ولاتیکی فره نه ته وه به چاره سه ریککی سه یه ر ده ریکه وئ. زۆر سروشتیه ئەگه ر بلتین رۆمانی - (جه نکه کانی کارلیی) ئەنکلان وه کو رۆمانیککی ئاسایی ده خویندرتیه وه. چونکه چه ن دین که سایه تی و ململانی ناوه خوئی و ده رکی و پیشکەوتنی درامی تیا دیه. له هه مان کاتدا ده توانین رۆمانه که وه کو ده قیککی میژوو بیی بخوینتیه وه. هه رچه نه ده زمانی ئەده بی جیا وازییه کی زۆری له گه ل گیتی رانه وه ی رووداوه میژوو بییه کاندایه هه. دیاره نووسه ریش به ته نیا بایه خی به یه ک لایه ن نه داوه وه کو ئەوه ی جه ختی له سه ر لایه نه ئەده بییه که ی، یا میژوو بییه که وه کردی. به لکو ئەو زۆر مه به سستی بووه بوچوونیک سه به رته چۆنیه تی دروستکردنی ئیسپانیا پیشکەش بکات. له و په رته وازه بییه ی، که داوی له ده ستدانی کۆلۆنیاله کان تیتی که وتبوو، چونکه سامان و ده روازه یه کی گه وره بان بو ئیسپانیا پیکده هینا. هه ر له و کلاورۆژنه یه شدا نووسه ر بایه خیکی زۆری به کاریگه ربی رووداوه میژوو بییه کان له سه ر تاک و کۆمه لگا بچوو ده کان

گه رم ده بی، به لام له به شی سییه مه دا که وا پیده چۆ بوچوونه که ی ئەنکلان زیاتر گه شه ی کردی بویه کارلییه کان بو دووبه ش پۆلین ده کا، به شیککی راسته وه ی پارێزگار که هه ول بو پادشایه تی ره ها ده دا، به شیککی دیکه ش میانه وه هه ول بو ده سه لاتییک ده دا که تارا ده یه ک به رژه وه ندی میلیله تی تیا له به رچاوه بگیری به وه ی، که داوی حوکمیککی یاسایی کارلیی ده کات. ئەو بیروباوه رانه ش له لایه ن قه شه یه کی رۆشنگه ربی به ناوی (سانتا کروز) شروقه کراوه. ناوبراوه که سایه تییه کی میژوو بیی راسته قینه یه خۆی له به ره کانی شه ردا جیگیره، تا وه کو جوژه حوکمیککی نامه رکه زی پیا ده بکری. ئەوه ش له ده ره وه ی بوچوونی - کارلیه - راسته وه وه کان و پیچه وانه ی بییرکردنه وه ی کۆمارییه چه په کانه، سه به رته به و که سایه تییه ش - ده بی واته سانتا کروز ئەو وای ده بین، ده بی ململانییه که به شیوه یه ک کۆتایی بیت تا وه کو ده سه لاته له ئیسپانیا مافیکی وه کو ئۆتۆنۆمی بداته هه ندیک له ناوچه وه ره یه مه کان، ئەوه ش له سه ر مافی دانیشترانی ئەو هه ریمانه دامه زرای و له به رامیه ریشدا هاوولاتیانی ئەو هه ریمانه نه رکیکی گه وره بان به رامبه ر به ده وله تی ئیتیهادی له سه ر شانه به راده یه ک، که ئەو جوژه دابه ش کردانه ده وله ته که بیه یز نه کا. به لکو ده بی به هیزی بکا. لیته شدا روونه که وا ئەنکلان له به شی سییه می رۆمانه که یدا هه لۆیسته که ی به شیوه یه ک په ره پیده داوه به ئاراسته یه کیدا ده با ئەگه ر هه ندیک